

قوه قضایه

امکان توزیع منافع اجرامی غیر کیفری
در نظام حقوقی ایران با موانع و راهکارها

۹۲۲۰۰۶۰۲

پژوهشگاه قوه قضایه

فهرست مطالب

۷	چکیده
۹	مقدمه
۱۷	بخش اول - مفهوم ضمانت‌اجراهای غیر کیفری
۲۱	بخش دوم - الگویابی برای توسعه ضمانت‌اجراهای غیر کیفری
۲۱	گفتار اول - الگوی توسعه بر مبنای رویکردهای نظری صرف
۲۲	گفتار دوم - الگوی توسعه بر مبنای نوع جرم
۲۳	گفتار سوم - الگوی توسعه بر مبنای تعدیل مجازات
۲۳	گفتار چهارم - الگوی توسعه بر مبنای قلمرو؛ الگوی جامع
۲۵	بخش سوم - سد حتماً الگوی جامع
۲۵	گفتار اول - جرم‌زدایی
۲۶	بند اول - ورود به قلمرویی دیگر؛ تحول ضمانت‌اجرا
۳۳	بند دوم - خروج از قلمرو حقوق؛ حذف ضمانت‌اجرا
۳۸	گفتار دوم - عدم خروج از قلمرو کیفر
۳۸	بند اول - قضازدایی؛ خارج‌سازی سد مرحله‌ای
۴۴	بند دوم - کیفرزدایی
۴۹	بخش چهارم - موانع توسعه ضمانت‌اجراهای غیر کیفری
۴۹	گفتار اول - موانع اجتماعی؛ نگرش‌های فرهنگی کیفرگرا
۴۹	بند اول - نگرش‌ها و گرایش‌های مجازات‌گرا
۵۱	بند دوم - نگرش منفی به فرایند غیر کیفری (سازش)
۵۷	بند سوم - تلاطم‌های فرهنگی در مواجهه با ضمانت‌اجرای کیفری
	گفتار دوم - موانع سیاسی؛ چالش‌های فرایند قانون‌گذاری در بستر
۶۱	سنت‌های تقنینی
۶۲	بند اول - پیش‌نویس قوانین
۶۶	بند دوم - تأیید قوانین؛ عدم ایراد بر اساس برخی از اصول قانون اساسی

بخش پنجم - راهکارها ۷۵

گفتار اول - راهکار زیربنایی: معیارگزینی مشخص برای جاییابی در

الگوی جامع ۷۵

بند اول - شناسایی حوزه‌ها یا جرم‌های خروج‌پذیر از قلمرو کیفری ۷۵

بند دوم - تعیین ملاک ضمانت‌اجراگذاری؛ از جرم‌انگاری تا جرم‌زدایی ۷۶

بند سوم - عدول از رویکرد ابزارگرا به حقوق کیفری ۷۶

بند چهارم - پاسخ‌گذاری بر مبنای فقه غیر کیفرگرا ۷۷

گفتار دوم - راهکار روبنایی: اصلاح فرایندها و سازوکارها ۷۸

بند اول - بازنگری در سازوکارهای اجرایی برخی از دستگاه‌ها ۷۸

بند دوم - تلاش ضد کیفری دولت در مواجهه با طرح‌ها یا لوایح کیفرگرا ۷۹

بند سوم - اساس‌سازی یا سیاست‌سازی شیوه ضمانت‌اجراگذاری ۸۰

بند چهارم - نادیده نگرفتن ضمانت‌اجراهای غیر کیفری نوین ۸۱

نتیجه‌ها و پیشنهادها ۸۳

فهرست منابع ۸۵

چکیده

در قوانین برنامه چهارم تا ششم توسعه، متناسب‌سازی نظام ضمانت‌اجراهای کیفری مورد توجه بوده است. متناسب‌سازی نظام یادشده با درک زیاده‌روی در بهره‌مندی از ضمانت‌اجراهای کیفری و پیامدهای منفی کیفرگرایی فزاینده در سطح یک سیاست نمایان شده و به لزوم گسترش ضمانت‌اجراهای غیرکیفری (ترمیمی، اداری و مدنی و انتظامی) تصریح شده است. هرچند عبارات قانونی مربوط به این راهبرد توسعه‌ای مبهم بوده و قابل نقد است، لکن قدر متیقن آن است که از منظر سیاست‌گذاران جنایی، میزان توسل به حقوق کیفری و ضمانت‌اجراهای خاص آن (مجازات) بر پیکره نظام حقوقی کشور گران آمده و با تحمیل هزینه‌های مختلف، آن را با چالش مواجه نموده است. بدین‌سان، باید این هزینه‌های غیرضرور را از بدنه نظام برداشته پیراست. در این راستا، هرچند اقداماتی مانند لوایح قضازدایی و جرم‌شناسی، ایجاد تدوین شد ولی توفیق مورد انتظار در این زمینه حاصل نیامد. به‌نظر می‌رسد مددترین عامل ناکامی در این زمینه، عدم ترسیم یک نقشه راه مشخص برای کاهش تدریجی قلمرو حقوق کیفری و ضمانت‌اجراهای کیفری بوده است. بدین‌منحور، در این گزارش، ضمن تبیین انواع الگوهای قابل تصور، الگوی جامع قلمروگاهی حقوق کیفری معرفی شده است. فایده عملی الگویایی منطبق با نظام حقوقی ایران، افزوده بر روشن شدن فرایند از ابعاد مختلف، امکان شناسایی نقاط مطلوب برای توسعه ضمانت‌اجراهای غیرکیفری و نیز موانع کلی و جزئی در هر محور را فراهم می‌آورد. البته این دستیابی به سطح مدنظر، علاوه‌بر لزوم برچیدن موانع فرهنگی و سیاسی، مستلزم چهارچوب‌های مرسوم قانون‌گذارانه، می‌توان با بهره‌مندی از ظرفیت‌های قانون اساسی، از افزوده شدن سهم ضمانت‌اجراهای کیفری، پیشگیری کرد (راهبرد عدم تزریق) و از سوی دیگر، به جایگزین‌سازی ضمانت‌اجراهای غیرکیفری (راهبرد تزریق) اقدام نمود. بر این مبنا، در این گزارش، بایسته‌های زیربنایی (نگرشی - نظری) و روئینایی (عملی - فرایندی) مختلفی مطرح شده است. نتایج بررسی امکان‌سنجی

۸ / امکان توسعه ضمانت‌اجراهای غیر کیفری در ...

توسعه ضمانت‌اجراهای غیر کیفری بر سنجه الگومدار موصوف، حاکی از ظرفیت‌های بسیار در توسعه سلبی و ایجابی تضمین غیر کیفری هنجارهاست.

واژگان کلیدی: ضمانت‌اجرا، مجازات، قضا‌دایی، کیفرزدایی، قانون برنامه.

www.ketab.ir